

KONFERENCE “CASTELLA MARIS BALTICI XI” ZVIEDRIJĀ

Baltijas jūras piekrastes valstu viduslaiku piļu izpētes 11. konference “Castella Maris Baltici” šopavasār no 28. maija līdz 1. jūnijam notika Zviedrijas dienvidos Skones lēnē. Vispirms dalībnieki sapulcējās Malmē un pēc tam četras dienas pavadīja Bergakungenas konferenču centrā Ūsbi (*Osby*) pievārtē. Konferenci “Castella Maris Baltici XI” organizēja Malmes muzeju apvienības krātuves vadītājs Andersss Reisnerts (*Reisnert*), muzeja darbiniece Katarina Ēdmane (*Ödman*) un Lundas Universitātes pasniedzējs Andersss Ēdmans (*Ödman*). Tajā piedalījās ap 40 dalībnieku – arheologi, būvpētnieki, vēsturnieki, mākslas vēsturnieki, augstskolu pasniedzēji, muzeju darbinieki un pieminekļu aizsardzības speciālisti no Dānijas, Zviedrijas, Somijas, Krievijas, Igaunijas, Polijas, Čehijas, Ungārijas, Vācijas un divas Latvijas pārstāves – Turaidas muzejrezervāta vēsturniece Vija Stikāne un šī ziņojuma autore. Diemžēl vairāki pastāvīgi šī konferenču cikla dalībnieki nebija varējuši ierasties, tāpēc nolasīto referātu skaits saruka līdz 17. Tos papildināja piecu posteru demonstrēšana. Tāpat kā iepriekšējās cikla “Castella Maris Baltici” konferencēs, arī šoreiz organizatori Zviedrijā bija izvēlējušies vienu galveno tēmu, iesakot pētīt viduslaiku piļu saimniecību. Tomēr lielākoties referenti iepazīstināja ar jaunākajiem atklājumiem vai deva pārskatu par saviem aktuālajiem pētījumiem, kas ar piļu saimniecību saistīti diezgan nosacīti.

Konferences atklāšanai sekoja gandrīz stundu garš ievadreferāts, kurā Zviedrijas pārstāvis arheologs Andersss Ēdmans nīedza plašu pārskatu par Skones pilīm, kas viduslaikos piederēja Dānijai, iepazīstināja ar to hronoloģiju un izvietojumu, kā arī raksturoja celtniecības gaitu un noietinājumu veidošanas apstākļus.

Vienu no interesantākajiem referātiem nolasīja Turku Universitātes asociētais profesors Kari Uotila, iepazīstinot ar plaša, kompleksa pētījuma rezultātiem, kas ļāvuši noteikt mūra celtniecības pārtraukuma iemeslus Somijā 15. gs. trešajā ceturksnī. Dendrohronologu un purvu pētnieku iegūtie dati liecinot par vulkānu aktivitāti un klimata izmaiņu sākumu 1453. gadā. Tolaik iestājies vairākus gadu desmitus ilgs aukstuma periods, kad gaisa temperatūra noslīdējusi krietni zem vidējās. Aukstā laika dēļ izsīkuši pārtikas krājumi un mazinājies iedzīvotāju skaits, kas varētu tikt nodarbināti piļu celtniecībā. Bez tam kaļķu java sacietē tikai tad, ja ilgāku laiku gan dienā, gan naktī temperatūra ir vismaz +5 °C. Šāds siltums minētajos gadu desmitos pastāvējis labi ja nepilnus divus mēnešus vasarā, kas lielu mūra celtni būvēšanai ir krietni par maz. Tā kā Somijā nav rakstīto avotu par šo laiku, tad iegūtā jaunā informācija ir sevišķi nozīmīga. Bez tam tā rosināja pārdomas arī citu valstu pētniekiem.

Vairāki referāti bija veltīti agrajām pilīm – rietumslāvu pilskalniem. Georga Augusta Getingenes Universitātes profesors Fēlikss Bīrmans (*Biermann*) iepazīstināja ar zemes vaļņu un mākslīgi uzbūrtu pauguru nocietinājumiem, kurus rietumslāvi cēla no 9. līdz 13. gs. Baltijas jūras piekrastē tagadējās Vācijas ziemeļdaļā. Tur veikta sistemātiska arheoloģiska izpēte, un izrakumi devuši iespēju ne tikai precizēt šo pieminekļu hronoloģiju, bet arī rekonstruēt to iedzīvotāju dzīvesveidu un nocietinājumu izskatu. Agro piļu izpētei pievērsies arī Getingenes Universitātes doktorants Andreass Kīzellers (*Kieseler*), kurš referātā aplūkoja 9.–12. gs. nocietinājumu tipus un to saimniecisko nozīmi Rīgenes salā.

Par savu jaunāko pētījumu rezultātiem referēja arī citu valstu arheologi, lielākoties pievērsoties atsevišķiem pieminekļiem. Tallinas Universitātes Vēstures institūta līdzstrādnieks Villu Kadakass (*Kadakas*) iepazīstināja ar jaunāko izrakumu rezultātiem nocietinātā Padises klostera teritorijā, kur pētīta ūdensapgādes un notekūdeņu izvadīšanas sistēma. Interesanti, ka visas trīs klosterī atklātās akas atradušās pagrabtelpās. Igauņu arheologs Arvi Hāks (*Haak*) no Tartu pilsētas muzeja iepazīstināja ar Vilandes pils 13.–14. gs. arheoloģisko materiālu izvērtējumu, kas ļāvis pilī konstatēt vairāk luksusa priekšmetu nekā pilsētā un līdz ar to pamatot pils iedzīvotāju augstāku sociālo stāvokli. Dāņu arheologs Leifs Plits Lauritsens (*Lauritsen*) no Lollandes-Falsteras muzeja bija apkopojis informāciju par Nikēbingas pils pārbūvēm no 15. gs. vidus līdz 18. gs. sākumam, nedaudzās izrakumu liecības papildinot ar rakstīto avotu un plānu sniegtajām ziņām. Krievu pētnieks Pjotrs Sorokins turpināja iepriekšējās “Castella Maris Baltici” konferencēs iesākto tēmu par izrakumiem Pēterburgā zviedru cietokšņa Landskronas vietā pussalā starp Ņevu un Ohtu.

Otru grupu veidoja referāti, kas galvenokārt balstījās uz rakstīto avotu ziņu apkopojumu, to papildinot ar citu nozaru pētījumu sniegtajiem datiem. Linčēpingas pieminekļu valdes speciālists Martins Hansons (*Hansson*) pievērsās Bergkvaras pilij, mēģinot skaidrot tās viduslaiku saimniecības sastāvdaļas – dzirnavas, zivju dīkus, briežu dārzu u.c. ne tikai kā praktiska labuma devējus, bet arī kā pils sociālā nozīmīguma simbolus un speciāli izvēlētus “aristokrātiskas ainavas” elementus. Dānijas Nacionālā muzeja līdzstrādnice Viviana Etinga (*Etting*), balstoties uz rakstītajiem avotiem, savā referātā pamatoja piļu celtniecības izplatīšanos Ēresunda krastos 14. gadsimtā. Otra dāņu vēsturniece Heidi Mariā Mellere-Nilsena (*Møller Nielsen*) referēja par jaunākajiem rezultātiem Holbekas pils būvīpētē, kur konstatēta dažādu pārbūvju secība. Toruņas Universitātes pasniedzējs mākslas vēsturnieks Kazimežs Pospešņijs (*Pospieszny*) pievērsās saimniecības telpu izvietojumam Vācu ordeņa pilīs Prūsijā, balstoties uz plānu un rakstīto avotu liecībām. Vroclavas Universitātes Etnoloģijas

un kultūrantropoloģijas nodaļas līdzstrādnieks Arturs Boguševičs (*Boguszewicz*) referēja par Silēzijas piļu materiālo kultūru, izmantojot 15. gs. inventāru sarakstu salīdzinājumu ar arheoloģiskajiem atradumiem. Latvijas vēstures institūta pārstāve Ieva Ose pievērsās Latvijas 13.–16. gs. pilim kā saimniecības centriem, dodot informācijas apkopojumu no rakstītajiem un arheoloģiskajiem avotiem, kā arī senākajiem plāniem un kartēm.

Vairāki referenti bija ieradušies no Viduseiropas valstīm un aplūkoja viduslaiku pieminekļus, kas atrodas salīdzinoši tālu no Baltijas jūras. Čehijas Arheoloģijas institūta profesors Tomāšs Durdīks (*Durdík*) referēja par t.s. demonstratīvo arhitektūru, kas atklājas Bohēmijas piļu izskata saistībā ar īpašnieka ambīcijām un sociālo stāvokli. Lodzas Universitātes arheologs Aleksandrs Andžejevskis (*Andrzejewski*) pievērsās jaunākajiem atklājumiem izrakumos Pinčovas pili Polijas dienviddaļā, bet Budapeštas Universitātes doktorants Maksims Mordovins parādīja ungāru-osmaņu karu laikā 16.–17. gs. celto nocietinājumu jaunās arhitektūras iezīmes.

No konferences laikā demonstrētajiem posteriem var atzīmēt jaunā čehu arheologa Jozefa Hložeka (*Hložek*) apkopojošo pārskatu par Bohēmijas piļu priekšpiļu izveidojumu un saimniecisko nozīmi. Citu posteru autori rādīja savu jaunāko izrakumu materiālus – igaunis Garels Pīa (*Püüia*) par Kuresāres pili, bet krievu pētnieki Aleksandrs Hohlovs par Kēnigsbergas pilsētas 16. gs. atradumiem un Ilja Antipovs par Novgorodas cietokšņiem.

Pēcpusdienās konferences dalībniekiem bija iespēja ekskursijās iepazīties ar Skones ievērojamākajām viduslaiku pilīm, pilsvietām, baznīcām un cietokšņiem – Lindholmu, Tosterupu, Bollerupu, Glimingehusu, Hel-singborgu, Lundu u.c. Jāatzīst, ka visi pieminekļi bija kopti, drupas konservētas, celtnes labi uzturētas vai restaurētas, tūristiem ērti pieejamas un apgādātas ar informatīvām plāksnēm, kas parāda Zviedrijas pieminekļu aizsardzības augsto līmeni.

Konferences laikā tika prezentēts rakstu krājums “Castella Maris Baltici X”, kurā apkopoti referāti no iepriekšējās Baltijas jūras piļu pētnieku tikšanās reizes Somijā 2009. gada rudenī. Diemžēl 9. konferences referātu krājums Krievijā vēl arvien nav iespiests. Nākamā – “Castella Maris Baltici XII” konference plānota pēc diviem gadiem Polijā.

Šī ziņojuma autores piedalīšanās konferencē “Castella Maris Baltici XI” Zviedrijā bija iespējama, pateicoties Eiropas Savienības Izglītības, audio-vizuālās un kultūras izpildaģentūras piešķirtā granta CLT2011/VOL121/*Europäische Burgen als herausragende Zentren frühen Kulturaustausches im Mittelalter* (Eiropas pilis kā izcili centri agrajā kultūras apmaiņā viduslaikos) finansējumam.